

SOCIALIȘTI ÎN CADRUL ARMĂTEI ROMÂNE ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ (1877—1878)

de col. dr. GEORGE MARIN

În marele efort popular și național românesc pentru consfințirea prin luptă a neatrănării în războiul din 1877, mișcarea socialistă din țara noastră a înscris pagini pilduitoare. Animați de un fierbinte patriotism, convingși de caracterul legitim al războiului dus de România și sperînd că după dobîndirea independenței depline se vor crea condiții favorabile înfăptuirii idealurilor de libertate națională și socială, membri ai tinerelor cercuri socialiste¹ au participat activ, de la începutul războiului, în sprijinirea luptei eroice a oștirii noastre pe cîmpul de bătălie. Exemple înălțătoare au înscris în marea epopee națională revoluționarii socialiști: Nicolae Codreanu, Constantin I. Istrati, Eugen Lupu, Nicolae Russel, Gheorghe Sabin, Alexandru Spiroiu, Constantin Stăuocanu ș. a. Ziarul „Socialistul” editat special de mișcarea socialistă, în articolul „Răzbelul” din 26 mai 1877, arăta cu deplină îndreptățire că românii „iau armele pentru a-și apăra independența”².

Încă din iarna anului 1876, membrii Cercului socialist din București „Asociația studenților în medicină”, al cărui președinte era, în acel timp, studentul socialist C. I. Istrati, precum și tineri revoluționari din Iași au inițiat cursuri militare pregătitoare în scopul de a fi cît mai folositori patriei la eventuala intrare în războiul eliberator. Referindu-se la inițiativa tinerilor socialiști de a se instrui ostășește, C. Bacalbașa în lucrarea: „Bucureștii de altă dată” menționa că: „Pe o iarnă grea, cu zăpadă pînă la glezne, studenții universitari fac exerciții militarești în marea curte a jandarmilor pedestri; în capul flancului drept, un student în medicină atrage privirile: înalt, chipeș, bărbos, studentul doctorand Constantin Istrati se distinge”³. Sub presiunea evenimentelor, în aprilie 1877 „Asociația studenților în medicină” a fost nevoită să-și întrerupă activitatea, urmînd ca membrii acesteia să plece pe front. Cu acest prilej s-a dat o declarație, semnată de președintele acesteia, C. I. Istrati, în care se arăta: „Cînd patria mună face apel la fiii ei spre a-i număra și a opune și ea forța contra forței și tunul contra tunului, studenții noștri n-ar putea rămîne indiferenți”⁴. După ce și-a susținut examenele în medicină la 20 iunie 1877, Constantin Istrati s-a înrolat voluntar în cadrul unei formații a „Crucii roșii române”, încredințîndu-i-se comanda secției a III-a cu ai cărei membri a însoțit armata noastră în marile bătălii pe cîmpiile Bulgariei. El a participat la crîncenele lupte ale ostașilor noștri la Grivița (27 și 30 august), conducîndu-și subordonații sanitari cu deosebit curaj și iscusință. Deși detașamentul său de sanitari a fost decimat în mare

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desvîlșirii construcției socialiste*, vol. 1, Edit. Politică, București, p. 427.

² *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, 1865—1900, partea I, 1865—1839, Edit. politică, 1964, p. 42.

³ I. Jianu, G. Vasiliu, *Dr. C. I. Istrati*, Edit. Științifică, 1964, p. 35.

⁴ *Ibidem*.

parte, cei rămași în viață urmînd exemplul doctorului C. I. Istrati se strecurau tîrîș sub focul inamic pentru a da îngrijirea cuvenită răniților. Impresionat profund de comportarea curajoasă a lui C. I. Istrati și a brancardierilor de sub comanda sa în lupta din 30 august, un martor ocular relatează că aceștia: „Făceau minuni de zel și umanitate“. Lupta ostașilor

Fig. 1 — Constantin I. Istrati, președintele „Asociației studenților în medicină“ în campania din 1877—1878.

români din ziua de 30 august 1877, plătită cu singele atîtor flăcăi, l-a impresionat și determinat pe C. I. Istrati să scrie în aceeași seară poezia intitulată „30 August“, din care redăm versurile: „Dar vine ziua mare, de doliu și mărire / E zi de mare luptă, de groaznică scrișnire /, E zi de-acelea care arar se întîlesc / Și ale căror ceasuri cu secolii se plătesc...“. Formațiunea sanitară pe care a condus-o socialistul C. I. Istrati a asigurat tratament medical la 889 bolnavi și a fost, potrivit mărturiilor documentare, singura secție din ambulanțele „Crucei roșii române“ în cadrul căreia nu s-a înregistrat nici un deces⁵. În afară de aceasta, prin grija sa a fost dat primul ajutor pe cîmpul de luptă la peste 1 000 de ostași răniți. Insuși Carol Davila, șeful Serviciului sanitar al armatei

⁵ Gheorghe Pintilie, *Știri contemporane din țară despre serviciul sanitar în războiul din 1877—1878*, Cluj, 1935, p. 19.

române, făcea relatări elogioase privitoare la comportarea tînărului medic C. I. Istrati, în luptele pentru cucerirea Plevnei⁶.

Cu clan patriotic asemănător a luat parte la luptele armatei române în războiul din 1877—1878 și socialistul Gheorghe Sabin. Voluntar în cadrul serviciului sanitar al Diviziei a 4-a, ambulanța divizionară, a participat și el ca și alți socialiști la grelele lupte ale ostașilor români pentru obținerea victoriei. „Ai plecat cu inima strînsă de durere în vașetele luptelor de la Plevna și te-ai întors cu dor de țara pe care o părăsiseși de bunăvoie”⁷. Tînărul Gheorghe Sabin a fost pildă de curaj pe cîmpul de bătălie, iar pentru faptele sale de bravură în luptele din 27 august 1877 îl găsim citat de către comandantul Diviziei a 4-a printre cei 12 ostași distinși cu „Virtutea militară”⁸. Referindu-se la eroismul ostașilor armatei noastre în eroica bătălie de la Grivița din ziua de 27 august, Sabin scria după război: „Avîntul trupelor noastre în această zi a fost așa de mare, soldații s-au luptat cu atîta bărbăție și curaj, mergeau cu atîta nepăsare în fața morții încît au provocat admirația tuturor... La 6 septembrie mă găseam în drumul acoperit lîngă reduta noastră (Grivița nr. 1 — n. n.) și, din locul unde stăm pitulat, am văzut cu cît curaj a înaintat batalionul din 15 dorobanți, condus de comandantul său, maiorul Nicolae Ion. Era ceva nemaipomenit... Parcă-i văd și acum cu căciuilile lor cu pene lungi de curcan, cu corpul înclinat înainte, cu arma în cumpănă, alergînd spre șanțurile turcești ca un singur om”⁹.

În efortul plinar al românilor care-și strîngeau rîndurile frate lîngă frate, pentru cucerirea neatîrnării a fost prezent și s-a încadrat cu dăurire și socialistul Nicolae Codreanu. Prieten bun cu Constantin Istrati îi scria, la 2 mai 1877, acestuia: „M-am gîndit și eu neapărat despre ceea ce trebuie să fac în împrejurările de față ale țării noastre, în ce chip să mă arăt că sînt vrednic de un adevărat fiu al națiunii române; de aceea iată că m-am hotărît să părăsesc pentru cîtva vreme serviciul de medic de plasă...”¹⁰, pentru a participa la războiul drept al întregului popor român. Dintr-o altă scrisoare, datată 5 septembrie 1877, reiese marca satisfacție pe care Nicolae Codreanu o avea întrucît putea să sprijine nemijlocit armata română, țara, ca medic în cadrul ambulanțelor oștirii. Pentru contribuția sa la războiul dus de România a fost distins cu ordinul „Steaua României”.

Unul dintre fondatorii primelor cercuri socialiste care a mers voluntar pe front a fost și Alexandru Spiroiu. Ca medic militar el a luat parte la eroicele bătălii ale românilor de la Vidin și Rahova (7 noiembrie 1877) și a fost unul dintre cei mai apropiați ostași ai maiorului Dimitrie Giurescu, căzut eroic în lupta de la Rahova¹¹. Din materialul documentar rezultă, de asemenea, sprijinul generos adus la cauza neatîrnării de către tînărul socialist, subchirurgul George Maniea. Pentru curajul dovedit de aceasta „sub focul inamic” în îngrijirea răniților a fost decorat cu „Virtutea militară”¹².

⁶ Drept prețuire pentru dăruirea de care C. I. Istrati a dat dovadă pe front i-au fost conferite ordine, medalii și alte distincțiuni românești și rusești, dintre care amintim: medalia „Crucea trecerii Dunării”, „Medalia apărătorilor Independenței”, „Virtutea militară” în aur, precum și „Ordinul Sf. Ana” clasa a III-a conferit de către însuși împăratul Alexandru al II-lea al Rusiei. Domnitorul României Carol I, după ce a vizitat secția a III-a ambulanță (octombrie 1877), i-a acordat bravului voluntar medic Constantin I. Istrati înalta distincție de cavaler al ordinului „Steaua României”. După terminarea războiului, în 1878, pentru îngrijirea acordată prizonierilor răniți turci, sultanul i-a trimis lui C. Istrati ordinul „Medgidia” clasa a III-a. O înaltă distincție i-a fost conferită și de către „Societatea națională belgiană de cruce roșie”, care i-a numit, la 30 noiembrie 1878, membrul său de onoare.

⁷ Barbu Delavrancea, *Prefață la lucrarea: Gh. Sabin, Amintiri din războiul independenței, 1912.*

⁸ *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională (Documente și texte social-politice)*, Edit. politică, București, 1967, p. 205.

⁹ Gh. Sabin, op. cit., p. 88.

¹⁰ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România, 1821—1878, Edit. Politică, București, 1971, p. 807—808.

¹¹ Radu Rosetti (general), *Correspondența maiorului D. Giurescu, mort în lupta de la Rahova, 7 noiembrie 1877*, în „Analele Academiei române”, Mem. sect. ist. seria III, XXIX, mem. 3, București, 1946, p. 21—22.

¹² „Monitorul oastei”, nr. 1—30, 1878, p. 339.

Un loc de seamă ocupă, de asemenea, contribuția dată armatei intrată în luptă de către Zamfir Arbore, prieten apropiat al lui Eugen Lupu, Nicolae Codreanu și Constantin Dobrogeanu-Gherea. Aflat în străinătate la intrarea României în război împotriva otomanilor, Zamfir Arbore, „român basarabean”¹³ cum îi plăcea să se considere, a renunțat la indeletnicirile pe care le avea la Geneva și a venit grabnic în țară pentru a fi alături de lupta dreaptă a fraților săi. O intensă activitate a desfășurat ca medic militar și Nicolae Russel, sprijinind armata română în război, fapt pentru care și lui i-a fost conferit ordinul „Steaua României”.

O seamă de socialiști au înțeles că sprijinind armata română pentru cucerirea victoriei pot, totodată, să ducă și acțiuni revoluționare socialiste printre ostașii români și ruși. Deosebit de activi s-au dovedit în acest sens Zamfir Arbore, N. Russel, Constantin Dobrogeanu-Gherea, C. Stăuceanu, N. Codreanu ș.a. „Inundaserăm cu cărțile revoluționare librăriile din Capitală și provincie”, arăta Zamfir Arbore, iar lumea militară se înghesuia „pentru a cumpăra cărțile”, fapt îngrijorător pentru autoritățile rusești, care au cerut guvernului român să interzică librăriilor de a vinde materiale cu astfel de conținut. Ca și Zamfir Arbore, doctorul N. Russel, medic la spitalul militar, „trimitea în lăzile cu scmd Crucii roșii¹⁴, direct în Rusia, un foarte prețios material propagandistic”¹⁵.

Socialiștii români, cum erau Zamfir Arbore, Nicolae Codreanu și alții, se bucurau în activitatea lor revoluționară desfășurată printre militari și de faptul că aveau mulți prieteni în armata rusă, în special în corpul medical, foști colegi la Academia medico-chirurgicală din Petersburg. Cu acești medici militari, cu grad de maior și colonel, oameni cu vederi progresiste, socialiștii noștri au întreținut legături care aveau să le faciliteze misiunea — răspîndirea ideilor revoluționare printre militari. „M-am întâlnit cu acești tovarăși la București, la Iași, la Ploiești — arăta Zamfir Arbore. Întîlnirea a fost cît se poate de prietenească. Am vorbit de multe lucruri și la urmă am convenit că, folosindu-mă de situațiunea lor, ei sînt datori moralicește a mă ajuta în misiunea mea. Și iată că cu ajutorul acestor tovarăși am început a răspîndi prin cercurile militare cărțile și broșurile mele”¹⁶. Activitatea revoluționară a socialiștilor noștri printre militari a stîrnit furia autorităților, mai ales a celor polițienesti țariste aflate în România. Astfel, poliția țaristă a reușit să-l aresteze pe Constantin Dobrogeanu-Gherea și să-l deporteze în Rusia de unde avea să scape și să se reîntoarcă după cîtva timp în România, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții sale.

După război socialiștii au militat ferm pentru consolidarea independenței, pentru întărirea capacității defensive a României. Conștienți de primejdia ce o prezenta pentru țările mici politica marilor imperii reacționare, socialiștii au preconizat măsuri calitativ superioare cu privire la apărarea patriei prin înarmarea întregii națiuni pentru ca astfel „în orice casă țărănească vrăjmașul să găsească cite o «Plevnă»”¹⁷.

Mișcarea socialistă a fost în fruntea acțiunilor menite să cînstască pe toți acei care nu și-au preocupat nici viața pentru cauza întregului popor. Toți românii — arăta Gh. Sabin în amintirile sale — sîntem datori „să aducem prinosul nostru de recunoștință și laudă tinerii noastre armate, care cu un curaj fără seamăn, lipsită adesea de strictul trebuincios, a luptat cu bărbăție nu numai cu inamicul, dar și cu toate greutățile și mizeriile unei campanii de iarnă. Petecul de pămînt pe care soldatul nostru l-a cucerit luptînd, bucățița de loc stropită de sîngele camaradului său, comandantului său, nu a mai putut fi luat înapoi de inamic, oricîte încercări deznădăjduite a făcut acesta”¹⁸.

¹³ Zamfir Arbore, „In exil” din *amintirile mele*, 1896.

¹⁴ Crucea roșie dispunea de trenuri speciale, care circulau pe linia Giurgiu, Ungheni, Petersburg.

¹⁵ Zamfir Arbore, op. cit., p. 400.

¹⁶ Ibidem, p. 401.

¹⁷ „Besarabia”, din 27 septembrie 1879.

¹⁸ Gh. Sabin, op. cit., p. 168.

Cunoscători ai sacrificiilor aduse de către masele muncitoare, de către țărănime care a dus greul războiului, socialiștii au desfășurat energice acțiuni pentru îmbunătățirea situației acesteia. Ridicându-se împotriva reprezentanților claselor stăpînitoare, care după război nesocoteau interesele vitale ale țărânimii, socialistul V. G. Morțun arăta : „Ce-am fi noi ca stat, ca națiune... fără Peneș Curcanul?... Sîntem ceea ce sîntem mulțumită miilor de viteji țărani, mulțumită celor căzuți, cu atîta bărbăție, pentru gloria și mărirea acestei țări“¹⁹. Socialiștii români cereau ca nimeni să nu uite niciodată că neatrînarea României era indisolubil legată de efortul poporului, de vitejia ostașilor români. „Și-au mers vitejii curcani — arăta V. G. Morțun — și au căzut cu miile în șanțurile Griviței și sub zidurile Plevnei. Dar cei rămași în viață ne-au adus, o dată cu stindardele sfîșiate de gloanțe, încrederea în țară, în neamul nostru, ne-au adus neatrînarea și ne-au acoperit pe toți cu cîntea și faima vitejiei lor“²⁰.

Prin considerațiile lor, socialiștii români respectau adevărul și se înscriau în aprecierile și convingerile lui F. Engels cu privire la rolul armatei române în obținerea victoriei împotriva puterii suzerane. Militarii armatei române, „ei — arăta F. Engels — au făcut cu putință biruința de la Plevna“. Scrierile sale reliefează vitejia ostașilor români în războiul din 1877—1878. Astfel, în interviul acordat corespondentului ziarului „Le Figaro“, la 8 mai 1893, F. Engels spunea : „Amintiți-vă de războiul cu Turcia. Fără români, rușii ar fi fost neputincioși la Plevna“²¹. Aceste aprecieri sînt și ele prețioase temeuri pentru a considera pe deplin îndreptățit îndeemnul lui Gheorghe Sabin, participant la luptele de la Plevna, care, referindu-se la eroicele fapte de arme ale ostașilor armatei noastre în războiul din 1877—1878, spunea : „Și de aceea noi, cei care am văzut această vitejie, care am împărțășit bucuriile victoriei și am plîns pe cei care au murit, sîntem datori, trebuie să lăsăm pe pămînt un semn care să amintească generațiilor viitoare pe acei ce și-au vărsat singelc, pe acei ce și-au dat viața pentru a ne da o patrie liberă, o țară frumoasă și de sine stătătoare“²².

LES SOCIALISTES DANS LE CADRE DE L'ARMÉE ROUMAINE DANS LA GUERRE POUR L'INDÉPENDANCE NATIONALE (1877—1878)

R é s u m é

Le mouvement socialiste de notre pays a prêché d'exemple durant le grand effort populaire et national de la Roumanie pour conquérir, l'arme à la main, l'indépendance dans la guerre de 1877.

Les membres des cercles socialistes, convaincus de la justesse de la guerre et espérant qu'après la conquête de l'indépendance, il y aura des conditions favorables pour l'accomplissement de l'idéal de liberté nationale et sociale, ont soutenu effectivement, depuis le commencement de la guerre, la lutte héroïque de notre armée durant les grands combats de Plevna, Grivîța, Smîrdan et Rahova.

Les socialistes N. Codreanu, C. Istrati, Gh. Sabin, Al. Sptroiu, C. Stînceanu, G. Dobrogeanu-Gherea ont donné des exemples impérissables.

Après la guerre, le mouvement socialiste a milité fermement pour que tous ceux qui ont héroïquement combattu pour l'existence indépendante de l'état roumain, pour le bien-être de la patrie, bénéficient des suites bienfaisantes de l'indépendance absolue.

¹⁹ V. G. Morțun, *Al V-lea răspuns la mesagiul. Cuvîntare rostită în ședințele Comereț de la 13 și 14 decembrie 1896*, București, 1897, p. 65.

²⁰ V. G. Morțun, *op. cit.*, p. 68.

²¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, Edit. politică, București, 1965, p. 537.

²² Gh. Sabin, *op. cit.*, p. 189.